

דאליזער

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת
נושא השבוע: דיני ממונות (כד)

טז' שבט תשפ"א 1360 (שנה כו')

ההפטרה: "ותשר דבורה"
(שופטים ה)

פרשת בשלח - שבת שירה

"וַיֹּאמֶר ה' ..הֲלֹנִי מִמַּטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וּלְקַטֹּו דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ"

(טז,ד) מסביר ה"זוהר הקדוש" ואומר: רבי יוסי פתח: "פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון" (תהילים קמה, טז) ונאמר: "עיני כל אליך יִשְׁבְּרוּ" (שם טו) שכל בני העולם מצפים ונושאים עיניהם להקב"ה, משום כך כל בעלי האמונה צריכים בכל יום ויום לבקש מזונותיהם מהקב"ה ולשאת תפילתם על כך, ולמה? לפי שכל מי שנושא תפילתו לקב"ה על מזונותיו גורם שיתברך על ידיו בכל יום האילן שכל המזונות תלויים בו. ולמרות שמזונותיו מצויים לו, צריך לבקש ולשאת תפילה לפני הקב"ה בכל יום ויום על המזונות שע"י זה תהיה הברכה מצויה בעולמות העליונים, והעושה נקרא בן נאמן שבזכותו מצויות הברכות למעלה.

"הֲלֹנִי מִמַּטִּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם... לְמַעַן אֲנִסְנוּ הֵילֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא" (טז,ד)

כתב רבינו ה"אביר יעקב" אבוחצירא: שלא יחשוב האדם בדעתו לומר שכשיהיה לו ממון ויהיה מזונו מצוי בידיו אז יהיה ליבו פנוי לעסוק בתורה. שעל זה נאמר באבות (פ"ב, מ"ד): "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה", אלא ישים בטחונו בשם ה' ויאמר: הכל בידו יתברך ומה שראוי לי יבוא לי, והעיקר הוא עבודת השם! שאם לא ילך בדרך זו לא יצליח לעסוק בתורה, וזה שנאמר: "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" - צריך שתדעו שהפרנסה בידיו אם ידעו זאת יעסקו בתורה - "למען אנסנו הילך בתורת אלה" (מעין השבוע)

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֹהֲרֹן קוּזוּ צִנְצָנֹת אֹזֶת וְהֵן שִׁמְהָ מִלֵּא הָעוֹמֵר מִן הַלֶּחֶם וְהִנֵּנוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי

ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדוֹרוֹתֵיכֶם" (טז,ה)

כתב רבינו יעקב "בעל הטורים" (אורה חיים סי' א) : טוב לומר פרשת המן בכל יום . והטעם ב"בית יוסף": שע"י זה תתחזק בליבו האמונה שכל מזונותיו באים בהשגחה מהשם יתברך. וטעם נוסף שאות היא שלקחיה שרירים וקיימים בכל דור ולכל אדם לכן ציווה משה את אהרן לקחת "מלוא העומר" מן השימו בצנצנת ולהניחו לפני ארון הברית בקודש הקודשים למשמרת לדורות העולם.

ואכן בימי ירמיהו הנביא כשהוכיח את העם למה אינם עוסקים בתורה, השיבו לו: ומהיכן נתפרנס? הוציא להם צנצנת המן ואמר להם: "ראו דבר ה'... בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שליחים לו למקום להכין מזון ליראיו!", ומה חידש להם? וכי לא ידעו שדור המדבר נזון מהמן 40 שנה ופסק בבואם לארץ, אז נאלצו להוציא לחם מן הארץ בעמל וביזע? אם כן לשם הראה להם צנצנת המן? כדי לומר לדורות עולם שהמן ימשיך לרדת לכל אדם ובכל דור אלא שהוא ב"צנצנת" עטוף ומוסתר בכסות של יגיעה בדרך הטבע, אך אם נפתח את המכסה נראה בו את יד ה' ואת השגחתו וחסדיו הנפלאים.

שבת שירה

נקראת כך על שם שירת הים שאמרו בני ישראל אחרי קריעת ים סוף. בפרשה זו מוזכרים הרבה עניינים כיציאת מצרים, מן, בארה של מרים, מחית עמלק אם כן מדוע נקראת על שם השירה? כי השירה הזו מלווה את ישראל בכל הדורות וכאילו עכשיו אמרוה, ובכוח השירה שאמרו אז נטעו שירה ושמחה בכל ישראל עד סוף כל הדורות, ובכל זמן שהם נושעים מאויביהם ומתרווחים מצרותיהם יתנו שיר ושבח לה'.

העלון לעילוי נשמת זוהרה בת סוליקה ז"ל שהשבת פקודת שנתה הראשונה ת.ג.צ.ב.ה

ע"פ לוח "אור החיים" של אופק תל אביב * לא לדבר בתפילה * סוף זמן ק"ש לשבוע הבעל"ט 8:42-8:40

כניסת שבת: 4:53 יציאת שבת: 5:45 יציאת ש"ס ר"ת: 6:19

ה"עקיצה" הגדולה

מעשה שהיה

עזרא א. היה רס"ר בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, שמו הלך לפניו כמי שיודע להשליט סדר ומשמעת גם בקרב קצינים ותיקים.

דורות של חיילים מגדודי החי"ר, הצנחנים וגולני עברו תחת ידיו המיומנות.

ולאחר 35 שנות שירות הוא פרש מהצבא בטקס צבאי בו הוענקו לו אותות ותארים על פועלו ומסירותו. וכך בוקר אחד הפך הרס"ר המיתולוגי לאזרח פשוט מן השורה ללא הילה וללא אלפי טירונים הסרים למרותו.

"אני פנסיונר דשן" חשב לעצמו, הפקדתי בבנק כמיליון וחצי פיצויים ושאר קרנות וזכויות ויש לי מספיק זמן להשקיע קצת בעצמי, ומכאן היתה הדרך קצרה לכמה עסקאות והשקעות ממון, אך עדיין נותר לו המון זמן פנוי...

הוא החל לפקוד את בית הכנסת, התפלל 3 תפילות במניין, היה קורא תהילים ובין מנחה לערבית השתתף בשיעור קבוע.

היה זה בערב חורפי אחד, עזרא ישב מול הרב והאזין בקשב רב, לפתע החל הרב לקרוא מתוך ה"פלא יועץ" על ענייני איסור ריבית "נכסיו של המלוה בריבית מתמוטטין, ויורד ואינו עולה, ואין לו חלק באלוקי ישראל" הרים הרב קולו "זאת ועוד איננו קם בתחילת המתים, ודעו, כי באותן עצמות שהחיה יחזקאל הנביא נשאר אחד אשר שלא החיה, ומדוע? משום שהיה מלווה בריבית, אך רבים מעמי הארץ מלווים בריבית ולא יודעים את חומרת העוון הנורא... חבל שיאבדו ממנו, ממון של היתר בצד ממון של איסור... כל ממונם יאבד להם עוד בחייהם".

עזרא החל לחוש רעד ברגליו, אגלי זיעה ביצבצו ממצחו "אתה בטוח כבוד הרב שנכסיו מתמוטטין, הלא אם הוא מלווה 100 ומקבל ריבית עוד 50, יש לו 150, אז מה יתמוטט פה?" הרב חש כי בשאלה טמונה בעיה והרעד בקולו של השואל מסתיר סוד כמס, "ריבית היא כמו נחש שנושך, היא גורמת נזק רב ללווה, אך באותה מידה מפוררת את הונו של המלווה, האיסור הזה הוא כמו רעל בגוף עסקיו של היהודי. ואם חז"ל מתריעים שעסקיו של אדם מתמוטטין, אין לנו לערער על כך" השיב הרב.

אחרי תפילת ערבית התלווה עזרא אל הרב ואמר: "תראה כבוד הרב, בהתחלה הפחדת אותי, מה זה, שאני לא אקום בתחיית המתים? אבל עכשיו אני רגוע יותר. עם כל הכבוד, אני לא מאמין שעסקים מתמוטטים בגלל ריבית".

"בינינו, ידידי, אתה מלווה בריבית?" שאל הרב.

"כן, כמעט כל הפנסיה שלי מושקעת בשלוש הלוואות בריבית, וההכנסות? בלי עין הרע".

הרב פער עיניו בתדהמה: "עשה לי טובה, עשה לעצמך טובה, בוא ניגש עכשיו לאחד מפוסקי הדור, שיכין לך במקום חוזי הרבית חוזים של היתר עיסקא.

העיסקה הזו יכולה להיות כשרה, היא מעוגנת בכך שאתה הופך שותף לעסקים שהלווית להם מבלי להרעיל את ממוןך בריבית שהיא ארס נורא... אתה פשוט שותף לרווחים ולא מלווה בריבית קצוצה..."

לאחר כמה הפצרות הוא נכנע והשניים נכנסו לבית אחד מגדולי הפוסקים... עזרא שלף את חוזי ההלוואות שלו, "אוי, זה ממש נשך ותרבית" אמר הרב בכאב.

"אני יושב עכשיו לכתוב לך שלושה חוזי היתר עיסקא, בוא אלי מחר בבוקר ותיקח ממני את החוזים, תחתים עליהם את הלווים שממחר הם הופכים לשותפים, וההלוואות האסורות הופכות לכסף מושקע בעסקים שלהם, ובכך אתה שומר על הונך". למחרת בשעה 10:00 בבוקר התייצב עזרא בבית הרב וקיבל לידי את חוזי היתרי העסקא מודפסים. "תשא ברכה, ידידי, אשריך שאתה שומע בקול חכמים ומקיים את התורה הקדושה על כל פרטיה ודקדוקיה".

5 שנים חלפו מאז אותו יום, עזרא נעלם, הפסיק להגיע לשיעורים וגם לתפילות שבת. ערב קיצי אחד מיהר הרב לבר-מצוה בעיר הסמוכה, הוא הזמין מונית והורה לנהג להיכן לנסוע. בתום הנסיעה שביקש לשלם אמר לו הנהג: "הרב לא זוכר אותי?". הרב הביט באיש אך פניו לא אמרו לו דבר "שמי עזרא, כבוד הרב, מלוה בריבית..." "הו, הו, אני זוכר, מה שלומך, ידידי, איך העסקים?" עזרא השעין את ראשו על ההגה ופרץ בבכי קורע לב שנמשך דקה ארוכה. הרב חיכה שירגע, "קרה, חלילה, משהו?" שאל. עזרא הרים עיניים אדומות "כבוד הרב, אתה באמת התכוונת לעזור לי וכתבת לי 3 היתרי עיסקא, במשך 3 חודשים סחבתי אותם בכיסי והתביישתי להחתימם את הלווים, יצר הרע הרחיק אותי מביה"כ, לא רציתי לשמוע את רב ביה"כ המפחיד אותי שעסקי יתמוטטו... לאחר 3 חודשים קרעתי את היתרי העיסקא והתחלתי לפתח את עסקי הריבית, הכרתי עו"ד שעשה איתי עסקים בריבית במשך 3 שנים, היתה זו מלכודת דבש. מכרתי דירה שהיתה בבעלותי וגם את דירת מגורי כדי להגדיל את מחזור הרווח שלי, על הנזיר כבר היו לי 5 מיליון ₪, שכרתי דירה מפוארת והייתי זוחה ומאושר. אך יום אחד התעוררתי ולעיני הזדקרה כותרת העיתון: "עו"ד פלוני ברח מן הארץ והותיר עשרות אומללים ששיתפו עימו פעולה", תוך שעתיים גיליתי שאין לי פרוטה לפרוטה, הוא גנב את כל הוני, את שתי דירותי והותיר אותי חסר כל, שבור ורצוף, עם בעיה של שלום בית ה' ישמור... עכשיו אני נהג מונית שכיר, יש לי אמנם פנסיה למחייתי אבל כל ההון שצברתי נמוג... ככה זה שלא שומעים בקול חכמים... אני דוגמא ומופת, כבוד הרב, אני יודע שעדיף לי לשמוח שהכסף הלך אבל החיים עדיין איתי ויש לי עוד אפשרות לתקן, וממחר בעו"ה אני מגיע לשיעור הקבוע בביה"כ, אני מבטיח להיות ילד טוב ולשמוע... הם פרצו בצחוק שופע טוב לב שהעלה מעלה מעלה את מפלס האמונה, התקווה והשמחה של עזרא שלמד אמונה על בשרו.

הלכות גניבה גזילה [כד]

פינת ההלכה

א. אסור לגנוב או לגזול אפילו פחות משהו פרוטה בין מישראל בין מגוי, בין מגדול ובין מקטן (ש"ע חו"מ סי' שמח ס"א-ג, סי' שנט ס"א, ג).

גזל בריבית [ג]

- ב. התורה אסרה להלוות וללוות בריבית [ריבית מהתורה נקראת ריבית קצוצה] (ש"ע יו"ד סי' קס ס"א) :
- * **בין שההלואה בכסף** - **דוגמא מעשית** : ראובן הלווה לשמעון 1,000 ₪ **בתנאי** ששמעון יחזיר 1,100 ₪, ה- 100 ₪ הנוספים נקראים ריבית (ז.ע).
- * **בין שההלואה באוכל** - **דוגמא מעשית** : שרה הלוותה לרבקה חצי קופסה של נס קפה בתנאי שתחזיר לה קופסה חדשה [מלאה], חצי הקופסה הנוספת הינה ריבית (יסודות הרבית לגר"י אהרנסון עמ' 23).
- * **בין שההלואה בדבר אחר** - **דוגמא מעשית** : ראובן הלווה לשמעון קופסת סיגריות פשוטה **בתנאי** שיחזיר לו קופסת סיגריות יקרה (יסודות הרבית ז"א). (ע"פ חומש דברים כג, כ, ש"ע ז"א, נקד כסף לגר"א פרץ פ"א ס"א)
- ג. איסור ריבית הוא לא רק שהריבית בכסף (ש"ע יו"ד סי' קס) או בשווה כסף (ש"ע יו"ד סי' קסא) [דוגמאות בסעיף קודם] אלא גם אם הריבית :
- * **בקבלת טובת הנאה** [כל זמן שההלואה קיימת] (ש"ע יו"ד סי' קס ז"א) - **דוגמא מעשית** : בבעלותו של ראובן חנות למכשירי כתיבה, הוא הלווה לשמעון חברו 4,000 ₪ **בתנאי** שכל מה שיצטרך שמעון בתחום מכשירי כתיבה הוא יקנה רק אצלו [בנוסף להחזר החוב] שזה אסור מהתורה כוון שנהנה מהלווה (יסודות הרבית עמ' עט).
- כל זמן שההלואה קיימת, אסור למלווה לקבל שום טובה מהלווה אף שבאה ביוזמתו של הלווה (ש"ע סי' קסו ס"א). אם לא היה רגיל לעשות לו קודם לכן, אך אם היה הלווה רגיל לעשות עבורו טובות כאלו מותר (נקד כסף פ"ב ס"ז, רבית לאור ההלכה ס"ט ס"א-ג).
- אבל דברים שבפרסום [פרהסיא] אסור (ש"ע סי' קס ז"א). אלא אם כבר ידוע לכולם שגם קודם ההלוואה נהג לעשות למלווה טובות כאלו (ש"ע הרב ס"א, נקד כסף ז"א). [דין של איסור בפרהסיא דווקא כאשר ענין ההלוואה ידוע, אבל אם ההלוואה נסתרת ואין איש יודע ממנה אין איסור טובה בפרהסיא שהרי יסודו משום "מראית העין" ונותר רק איסור אם היה רגיל לעשות לו טובה כזו בעבר] (נקד כסף פ"ב ס"ק 12, בני יעקב ח"ד עמ' 12).

- בכלל איסור ריבית שהלווה עושה למלווה מלאכה בחינם או בזול (בא"ח ס"ב ואתחנן ס"י רבית לאור ההלכה פ"י ס"ז), משכיר לו דירה בחינם או בזול (ש"ע יור"ד סי' קס"א ס"ה), מוכר לו חפץ פחות משווי (פס"ק רבית פ"ב ס"ב וס"ק ו, רבית לאור ההלכה ס).

- **דוגמא מעשית**: אם היה למלווה אירוע משפחתי והלווה הוזמן אליה, הוא רשאי להביא מתנה כמקובל (עיין רבית לאור ההלכה עמ' כב ס"ק יד).

* **בדברים - כגון: בדיבור** (הגרמ"א יור"ד סי' קס"א) או **בכתיבה** (הליכות עולם ח"ח עמ' יד, אגרות משה יור"ד ח"א סי' פ). [כל זמן שההלוואה קיימת] **אסור מדרבנן - דוגמא מעשית**: אסור ללווה להקדים שלום למלווה אם לא היה רגיל להקדים לו שלום (ש"ע יור"ד קס"א), אבל להשיב לו שלום רשאי (רבית לאור ההלכה פ"ח ס"ק ז), אך לומר "תודה רבה" ו"תזכה למצוות" מותר ללווה לומר בשעת קבלת או החזרת ההלוואה (רבית לאור ההלכה פ"ח ס"ג, מלווה ה' ח"א פ"ח ס"ג, ש"ע יצ"א ח"ד יור"ד סי' ט). אבל לומר דברי שבח, תהילה וחנופה אסור (מלווה ה' ס, רבית לאור ההלכה ס).

ד. חכמים אסרו ללוות דברים המתכלים (=נגמרים) כפירות, מצרכי מזון, חומרי ניקוי, מוצרי היגיינה וכיו"ב (בפי חז"ל נקרא "סאה בסאה") גם אם הלווה יחזיר את אותה כמות של **הטעם**: שמא אחרי שלווה יתייקרו הפירות וכיו"ב וכשיבוא לפרוע למלווה נמצא שפורע בפירות יקרים יותר ובעלי ערך כספי גבוה יותר ממה שלווה ונראה כריבית (ש"ע סי' קס"א, נשך כסף פ"ג ס"א).

[**הסבר**: ואין כאן דין של השאלה שהרי אדם מלווה פירות וכיו"ב אינו מחזיר את אותם פירות שלווה אלא אחרים כדוגמתם משא"כ ב"משאיל" חפץ הוא מחזיר את אותו חפץ ששאל].

דוגמא מעשית: ראובן לוה משמעון ארגז של 10 ק"ג מנגו ובזמן ההלוואה היה שווים 80 ₪ ואח"כ התייקר המנגו ועלה שווי ל- 100 ₪, נמצא שאם משיב לו 10 ק"ג מנגו עובר על ריבית דרבנן של 20 ₪ (יסודות הכרית עמ' קיג). [ולכן במקרה כזה יחזיר לו רק מנגו בשווי 80 ₪ או 80 ₪ בכסף] (ס).

ה. בארבעה אופנים התירו חכמים את הדבר: **"בדבר מועט"** - כשמלווה דבר מועט (הגרמ"א סי' קס"א), **"עשאו דמים"** - כשמתחייב להחזיר את השווי הכספי של הדבר שלווה ולא את הדבר (ש"ע סי' קס"א), **"יצא השער"** - כשיש למוצר שלווה מחיר קבוע ולא משתנה (ש"ע סי' קס"ג), **"יש ללווה מעט מאותו מין שלווה"** (ש"ע סי' קס"ב) (נשך כסף פ"ג ס"ב) ויפורטו להלן:

ו. **"עשאו דמים"**: מותר ללוות פירות וכיו"ב אפילו הרבה בלי חשש שיתייקר ויחשב ריבית באופן **"שעשאו דמים"** - היינו שהלווה מעריך את מחירם של הפירות וכיו"ב ביום ההלוואה [והופך בזה את הלוואתו להלוואת ממון] ומתחייב להחזיר שווי כספי זה או פירות בשווי כספי זה בין יעלה מחירם ובין ירד כפי שסיכמו ביניהם ביום ההלוואה. **הטעם**: להיתר שהרי אם יתייקרו אינו נותן יותר (ש"ע יור"ד סי' קס"ב ס"א, רבית לאור ההלכה ח) (פ"ד ס"ב, נשך כסף פ"ג ס"ח).

דוגמא מעשית: ראובן לוה משמעון ארגז מנגו של 10 ק"ג, בשעת ההלוואה יסכמו ביניהם שמחיר ארגז המנגו לדוגמא 80 ₪ ושההסכם שצריך ראובן להחזיר לשמעון. בזמן הפירעון, אם ראובן הלווה רוצה להחזיר את החוב בפירות ולא בכסף הוא צריך להחזיר פירות בשווי 80 ₪ [אפילו שזה פחות מ-10 ק"ג]. (יסודות הכרית עמ' 125-124).

ז. **"יצא השער"** - כשיש למוצר שלווה מחיר קבוע ולא משתנה (ש"ע סי' קס"ג).

דוגמא מעשית: ראובן ביקש ללוות משמעון 5 כיכרות לחם, הוא יכול להחזיר את 5 כיכרות ללא חשש ריבית מאחר וכיכר לחם מחירו קבוע כי הוא בפיקוח ממשלתי וכדו'. (יסודות הכרית עמ' 122).

ח. **"דבר מועט"**: בהלוואה של דבר מועט מאלו מותר ללוות שבזה לא גזרו חז"ל שהרי גם אם יעלה המחיר לא תהיה התוספת ניכרת כל כך שיהיה נחשב כריבית אלא כויתור על ממון מועט זה (הגרמ"א סי' קס"ב ס"א, נשך כסף ס"ב, הליכות עולם לגר"ע יוסף ח"ח עמ' כה, בא"ח ס"ב עקב ס"א, הגר"ש אבא שאול הוצא בשמו רבית לאור ההלכה פ"ד ס"ג וס"ק ט).

א-ע"פ שבדבר מועט אפשר ללוות מאלו, מ"מ לא יחזיר הלווה כמות גדולה או באיכות גבוהה יותר באופן ניכר ממה שלווה משום ריבית שמשיב יותר משלווה (ויאמר אברהם לגר"א עדס רבית סי' קס"א/ט נשך כסף פ"ז).

דוגמא מעשית: אשה שלווה מחברתה כמה עגבניות אינה צריכה להחזיר לה עגבניות בדיוק באותו משקל שלווה אלא מותר לה להחזיר כמות עגבניות שלמראית עין רגילה דומה לאלו שלווה אבל לא גדולות יותר באופן ניכר ולא יותר עגבניות (מלווה ה' ח"ב פ"ד ס"יט, נשך כסף פ"ד ס"ז). אולם באורז וקטניות לא הולכים לפי מספר אלא לפי משקל פחות או יותר (נשך כסף ס).

דוגמא מעשית: אם לוה עוף מס' 1 לא יחזיר עוף מס' 2 שזה תוספת ניכרת, וכן אם לוה ביצים מס' 2 לא יחזיר מס' 1, וכל כיו"ב שהתוספת ניכרת אין לו להחזיר [אלא אותו מס'], משום ריבית (נשך כסף פ"ד ס"ג, רבית לאור ההלכה ח) (פ"ד ס"ק ט ויאמר אברהם ס"א/ז).

עלון האיחוד מעוניין ביעוץ לגבי אתר עלון האיחוד כדי שתוכן האתר יוכלו לחפש בגוגל 088644452

טל: 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com